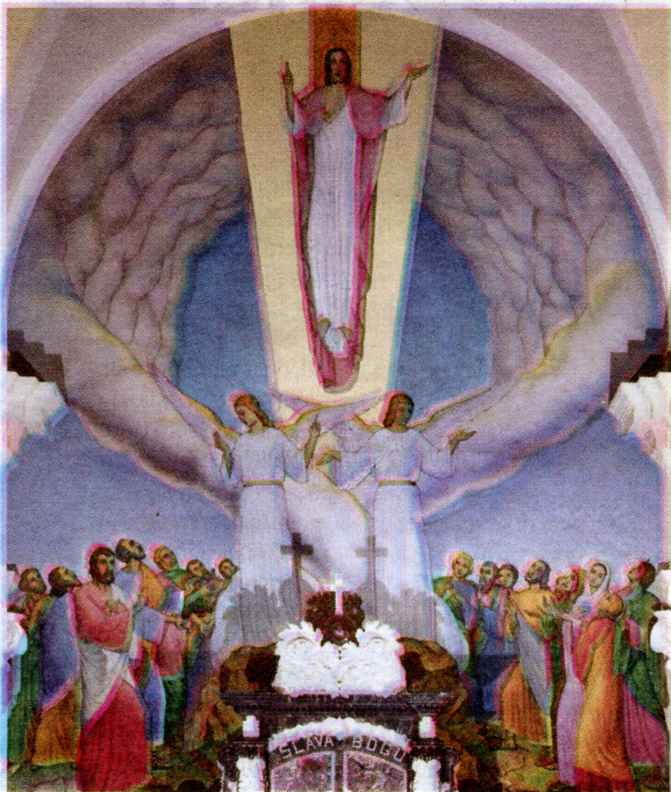

Kraljev program poslikave šandreške cerkve

Ob obletnicah cerkve, Kralja, Kosovela

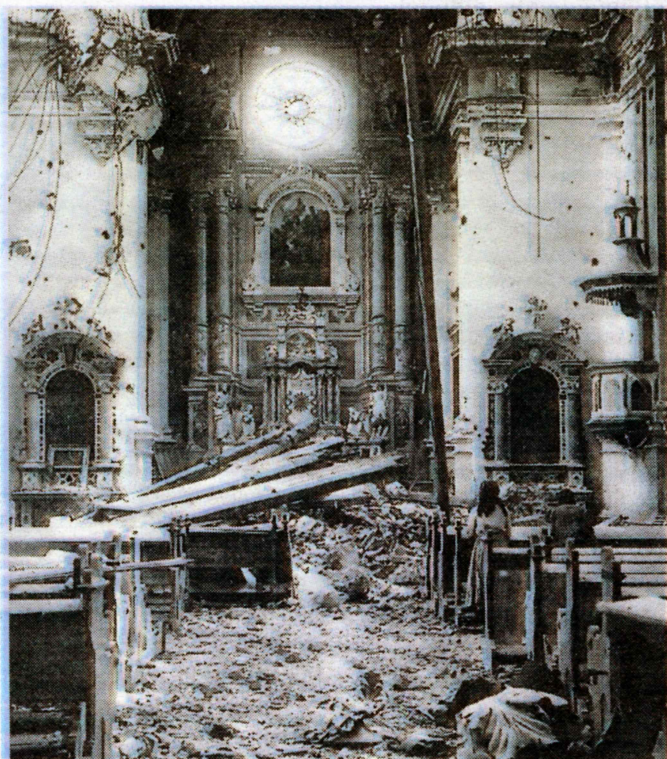
“V miru prerojena” je geslo, s katerim se v letošnjem pastoralnem letu v Šandrežu spominjamo stote obletnice obnove v prvi svetovni vojni porušene cerkve, ki jo je knezonadškof Frančišek Borgia Sedej posvetil 3. maja 1924. Stoletnica sovpada tudi s štiridesetletnico poslikav Toneta Kralja (1900–1975). Ponujena priložnost je od umetnika zahtevala izjemen napor, saj se je moral spopasti s stenami mogočne in arhitektonsko členjene stavbe. Potreboval je celovit načrt v sozvočju s liturgično namembnostjo sakralnega prostora. Krožno slikarsko pripoved je Kralj začel in sklenil v prezbitariju z Marijinim oznanjenjem nad vhodom v glavno zakristijo. Nad njim je, visoko v steni, naslikal Jezusovo rojstvo s poklonom pastirjev in treh modrecev z Jutrovega. Kristusovemu javnemu delovanju sledimo zatem v ladji, v prizorih ozdravitve Petrove tašče in hromih, pomiritve viharja, nasičenja pettisočglave množice in obujenja Lazarja, medtem ko nas zadnja večerja vrača v prezbitarij. Pogled se mora zatem usmeriti na nižji pas, na postaje križevega pota, ki so delo Josefa Kastnerja, povprečnega avstrijskega akademskega slikarja iz 19. stoletja. Prva postaja je nameščena v južni kapeli, štirinajsta v njej nasprotni severni kapeli. Polaganju v grob sledi, ponovno v prezbitariju, Kristusovo vstajenje, nameščeno nad vrati, ki vodijo do zvonika (nasproti Marijinemu oznanjenju). Končno je za velikim oltarjem, na zgornji polovici apsidalne stene poslikan mogočni Kristusov vnebohod, ki ga uzremo, takoj ko prestopimo cerkveni prag. Tudi preostale motive je Kralj vpel v že obstoječe arhitektonske členitve in jih

Šandrež, župnijska cerkev sv. Andreja, Tone Kralj, Kristusov vnebohod 1963-64

škof, in Fortunat, diakon, z evharističnimi darovi; na južni steni, nad ambonom, je simbolna upodobitev poslednje sodbe, nad katero stojita blagovestnika Slovanov, sveta Ciril in Metod. Krščanstvo, ki je prišlo iz Ogleja, sta brata iz Soluna nadgradila z uvedbo bogoslužja v slovanskem jeziku, v stari cerkveni slovanščini. V južni kapeli je naslikan Jezus kot dobri pastir, ki se z oblakov spušča v cerkev, med čredo pa sta se že prikradla volkova z ovčjimi kožuh. Prizoru prisostvujeta sv. Florijan v vlogi sozavetnika cerkve in sv. Janez Krstnik. Nasproti stoječa kapela je posvečena Mariji, ki se je ravno tako prikazala na oblakih. Njen lik označuje več atributov: kot Božja mati nosi v naročju Jezuščka, kot Brezmadežna ima sij obdan z dvanajsterimi zvezdami, medtem ko z nogo stiska glavo kači, ki se nemočno ovija okrog zemeljske oble. K Mariji pritekajo vaški otroci

Kralj naslikal Mojzesovi tabli zaveze, nad bližnjima oknom prizor pelikana, ki hrani mladiče, ter motiv ribe in hlebov kruha; sredi šestnajst metrov visokega ladijskega svoda tri angelske pare, ki nosijo simbole teoloških kreposti vere, upanja in ljubezni, in na križišču med glavno ladjo in stranskima kapelama tetramorf, simbolno upodobitev štirih evangelistov: deteta za Mateja, leva za Marka, vola za Luko in orla za Janeza. Slavoločno steno je obrobil z vencem angelskih glav, sredi prezbitarija s soncem ožarjenega goloba Svetega

Notranost šandreške cerkve med prvo svetovno vojno

Šandrež, župnijska cerkev sv. Andreja, pogled proti prezbitariju

nikakor ne osvetljuje lika farnega zavetnika, sv. Andreja apostola, marveč je povsem osredotočen na Kristusovo življenje. Takšno izbiro je pred tem Kralj naredil samo leta 1931, v letih najhujšega fašističnega terorja, ko je čez stene cerkve Presvete Trojice na Katinari razgmil križev pot ter tako vzporedil Kristusovo in narodovo trpljenje v pričakovanju odrešenja. Poslikava je nastala na pobudo župnika Huberta Leilerja, ki je že leto kasneje zapustil Trst in odšel v ljubljansko škofijo. Ravno v Ljubljani bo za posledicami atentata, kot prva žrtev umrl 21. marca 1942. Bil je prva žrtev komunističnega VOS-a med duhovniki, zato je njegova smrt močno odmevala. Leiler pa naj bi

šandreških poslikav lahko prepoznamo v že obstoječih slikah križevega potu, globlji pa je najbrž dolgo zorel ravno ob spominu na Ehrlicha in njegov nauk. Duhovniku, rojenemu v Žabnicah leta 1878, se je Kralj v Šandrežu zavestno poklonil s prizorom pomiritve viharja. Isti motiv je namreč naslikal že leta 1940 po Ehrlichovem naročilu v Slovanski kapeli v Ljubljani, ki je še dolga leta po vojni ostala prikrita očem (Novi glas, 30. avgust 2018). Slikar je moral biti seznanjen z Ehrlichovo ekleziološko študijo, objavljeno leta 1919 v zvezku *Katoliška Cerkev, kraljestvo božje na zemlji*, predvsem z njenim prvim delom, posvečenim bistvu katoliške Cerkve, ki je označena kot “božja družina, hiša božja, nevesta Kristusova, njegovo telo”. Za umetnika je bila najbolj vabljiva Ehrlichova sklepna misel, da je “oko Cerkve uprto v Kristusa”. Nenazadnje v tej vlogi nastopa tudi sam Kralj, ki se je kot pripadnik živega cerkvenega občestva upodobil v polkrogu apostolov, ko zre Sina Božjega, dvigajočega se v nebo. Evangelist Luka nam v Apostolskih delih sporoča, da je bila gora Vnebovzvetja Oljska gora, kjer se je začel Velikonočni pasijon. Ravno na spodnji rob vzpetine je umetnik vrisal svoj podpis, v zavedanju, da se je v Šandrežu zadnjič lotil tako napornega in obsežnega dela: “Tone Kralj pinxit 14. 6. – 3. 7. / 23. 9. – 11. 11. 1963 / 1. 10. – 1. 12. 1964.” Evangelisti pa ne povedo ničesar o oblekah, ki jih je nosil Kristus. Pri upodobitvi se je Kralj lahko oprl na Kristusovo spremenjenje na gori Tabor, ko so njegova oblačila postala “bela kakor luč” (Mt 17, 2). Vedel je tudi, da bodo v belo ognjeni

vsi tisti, “ki so prišli iz velike stiske in so oprali svoja oblačila ter jih pobelili z Jagnjetovo krvjo” (Raz 7, 14). H takemu “belemu Kristu” se je obrnil Srečko Kosovel v “Poslednjem obhajilu”, poeziji, ki jo je Taras Kermauner označil za pesnikov testament. Pretresljivo pesnikovo izpoved, ki se ob dramatičnem podtonu le odpira svetlobi in luči, odzvanja v usodi Toneta Kralja. Priletnega in osivelega umetnika, ki je preživel vojno in doživel zlo treh totalitarizmov, lahko postavimo ob bok preroku Simeonu iz Lukovega evangelija. Svetopisemskemu pravičniku je bilo v visoki starosti dano dočakati videnje Gospodovega Mesija in je zato Gospodarja lahko prosil, naj odpusti svojega služabnika v miru (prim. Lk 2, 25–32).

Saša Quinzi

Poslednje obhajilo

Ko bo razbit že moj obraz
in moja roka brez moči
in moje srce brez krvi –
in nad menoj triumf pravice
bo razprostrl krvavi ščit,
ko bom že skoro ubit

in ležal bom pred vami sam,
obkrožil usta bo smehljaj,
ko da bi angelov sijaj
razsvetlil moj temen obraz,
in srce moje trudno, ubito
umrlo rado bi, da se spočije,
kot je Njegov ukaz,

tedaj bo svetli duh stremljenj,
ki srce mi jih je rodilo,
ponižanj, porazov in trpljenj
poslednje moje obhajilo,
da sem boril se v duhu čist
in kot borilec moram umreti;
in takrat prišel bo oteti
me iz trpljenja beli Krist.

Srečko Kosovel

Seo mato funditus destrudum
renovatum ab Excl. me ec
Rever. mo D. D. Francisco Borgia Sedej
archiepiscopa Coritiensis et Principe
die III. Maii MCMXXIV. iterum
consecratum.

Plošča, ki so jo vzdali na notranjo steno prezbitarija ob ponovni posvetitvi šandreške cerkve 3. maja 1924

smiselno povezal z liturgijo. Na severni slavoločni steni, ob krstnem kamnu, je upodobljena oglejska bazilika, nad njo sveta Mohor,

s šopki cvetic. Ob straneh stojita še upodobitvi deklice Marije z Joahimom in Ano ter sv. Jožefa delavca. Nad pevskim korom je

Duha, iz katerega na zemljo pada dvanajst ognjenih plamenov. Ob napisanem je morda najbolj pomenljiva ugotovitev, da bogat slikarski program

bil ustrelen pomotoma. Zamenjali naj bi ga za Lamberta Ehrlicha, ki je pod streli VOS-a padel kmalu zatem, 26. maja 1942. Zunanji vzgib za program